15/09/2022

Η ανακάλυψη ενός μαρμάρινου υπέρθυρου ξαναγράφει τη βυζαντινή ιστορία της Λέσβου

/ Παιδεία και Πολιτισμός

Ένα μαρμάρινο υπέρθυρο μήκους 3.50 μέτρων που βρέθηκε κατά την ανασκαφή κοντά στη θεμελίωση της βυζαντινής πύλης του κάστρου των Αγίων Θεοδώρων και ταυτίζεται με την αρχαία αιολική 'Αντισσα, μια από τις αρχαίες πόλεις κράτη της Λέσβου, ξαναγράφει την ύστερη βυζαντινή ιστορία της Λέσβου.

Όπως επίσημα ανακοινώθηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού, το υπέρθυρο που αποκαλύφθηκε κατά τις ανασκαφικές εργασίες στο νοτιοανατολικό σκέλος του επιθαλάσσιου μεσαιωνικού τείχους του κάστρου των Αγίων Θεοδώρων γνωστό και ως Οβριόκαστρο δίπλα στη βυζαντινή πύλη του κάστρου. Φέρει ανάγλυφα τα οικόσημα της δυναστείας των Γατελούζων, καθώς και των Παλαιολόγων, τα οποία έως σήμερα ήταν γνωστά από αντίστοιχα του μεσαιωνικού κάστρου της Μυτιλήνης και υποδηλώνουν την παράδοση της διακυβέρνησης της **Λέσβου**, αλλά

και των κάστρων της από τους Βυζαντινούς στους Γατελούζους.

Το πιο ενδιαφέρον, όμως, του υπέρθυρου αυτού της βυζαντινής πύλης είναι ότι βρέθηκε δίπλα στο οικόσημο των Παλαιολόγων αντί του δικέφαλου αετού, συμβόλου του Βυζαντίου, η απεικόνιση ενός κάστρου με την κύρια πύλη και τους τρεις ορθογώνιους πύργους στην ακρόπολη, απεικόνιση η οποία φαίνεται να ταυτίζεται με το τότε βυζαντινό κάστρο των Αγίων Θεοδώρων, το οποίο παραδόθηκε στα 1355 μ. Χ. από τους Βυζαντινούς στη γενουάτικη οικογένεια των Γατελούζων. Ο θυρεός των Γατελούζων, οι γνωστές φολίδες, επίσης υπάρχει στο υπέρθυρο. Σημειώνεται ότι οι έως σήμερα γραπτές πηγές και μαρτυρίες δεν σώζουν καμία απεικόνιση του βυζαντινού κάστρου των Αγίων Θεοδώρων. Το μαρμάρινο υπέρθυρο αποτελεί την πρώτη απεικόνισή του, και δίνει μαρτυρίες για τη μορφή του, άγνωστη σε μας έως σήμερα, καθώς είχε υποστεί πολλές οικοδομικές παρεμβάσεις κατά τον 15ο αιώνα από τους Γατελούζους.

Απεικόνιση κάστρου

Οι φετινές ανασκαφικές εργασίες διεξάγονται για 4η χρονιά από την Εφορεία Αρχαιοτήτων **Λέσβου** στη χερσόνησο του Οβριόκαστρου. Η ανασκαφή, η οποία χρηματοδοτείται από το Πρόγραμμα Δημοσίων Επενδύσεων της Περιφέρειας Βορείου Αιγαίου, διεξάγεται από την Εφορεία Αρχαιοτήτων **Λέσβου** για πρώτη φορά στην εν λόγω χερσόνησο, στην οποία σώζεται το μεσαιωνικό κάστρο των Αγίων Θεοδώρων, γνωστό στις φιλολογικές πηγές, σε περιηγήσεις ταξιδιωτών, αλλά και σε πατριαρχικές Αποφάσεις ήδη από τον 13ο αιώνα καθώς μαρτυρείται στο εσωτερικό του η ύπαρξη σπουδαίου καστρομονάστηρου αφιερωμένου στην Παναγία την Οδηγήτρια.

Χερσόνησος του Οβριόκαστρου

Οι ‘Αγιοι Θεόδωροι ήταν το τρίτο σε δύναμη οχυρό πάνω στο νησί, μετά τα κάστρα της Μυτιλήνης και του Μολύβου. Με πανύψηλα τείχη που σε κάποια σημεία ξεπερνούν τα 18 μέτρα και τετράγωνους πύργους στα επιθαλάσσια του τμήματα. Όπως οι ειδικοί υποστηρίζουν η συνέχιση της ανασκαφής θα φέρει στο φως μια καστροπολιτεία αντίστοιχη με αυτήν του Μυστρά η οποία σε αυτήν της τουλάχιστον τη μορφή καταστράφηκε κατά την κατάληψη του κάστρου από τους Οθωμανούς.

Όπως είναι γνωστό από τις πηγές ο Φραγκίσκος Γατελούζος ο χαρακτηριζόμενος και ως ο πρώτος, γόνος ευγενούς οικογένειας Γενουατών θαλασσοπόρων παντρεύτηκε το 1357 τη Μαρία Παλαιολογίνα, αδελφή του Ιωάννη Ε Παλαιολόγου αυτοκράτορα του Βυζαντίου. Είχε προηγηθεί το 1355 η αναγόρευση του σε χωροδεσπότη (κληρονομικό ηγεμόνα) της **Λέσβου** ως αντίδωρο στη βοήθεια που παρείχε στον Ιωάννη Ε τον Παλαιολόγο να εκθρονίσει τον Ιωάννη ΣΤ΄ τον Κατακουζηνό, και να αναλάβει αυτοκράτορας αυτοκράτορας του Βυζαντίου.

Ο Φραγκίσκος Γατελούζος ήταν έως τότε διάσημος μισθοφόρος κουρσάρος που διοικώντας μικρή μοίρα πολεμικών πλοίων επιχειρούσε στο Αιγαίο. Το 1354 καταπλέοντας στην Τένεδο τάχθηκε στην υπηρεσία του εκεί ευρισκόμενου

έκπτωτου αυτοκράτορα Ιωάννη Ε΄ Παλαιολόγου, τον οποίο και βοήθησε να εισβάλει στην Κωνσταντινούπολη και να εκθρονίσει τον Ιωάννη ΣΤ΄ Κατακουζηνό. Δύο χρόνια μετά την τοποθέτηση του στη θέση του ηγεμόνα ο Παλαιολόγος συνδέθηκε ακόμα περισσότερο με το Γενουάτη ηγεμόνα της **Λέσβου**, παντρεύοντας τον με τη αδελφή του. Εγκαινιάζοντας μια περίοδο ηγεμονίας που διήρκεσε έναν αιώνα, ως το 1462 που η **Λέσβος** καταλήφθηκε από τους Οθωμανούς.

Ως άρχοντας και ηγεμόνας της **Λέσβου** θεωρείται ότι διοίκησε με πολιτική σύνεση ενώ προχώρησε σε σημαντικά έργα οχύρωσης (και όχι μόνο) ξαναχτίζοντας μεγάλα τμήματα στο φρούριο της Μυτιλήνης και του Μολύβου και ανακαινίζοντας το κάστρο των Αγίων Θεοδώρων. Όλα αυτά προκειμένου να αντιμετωπίσει τον επερχόμενο Οθωμανικό κίνδυνο. Σε αυτά τα πλαίσια ως ένας από τους σημαντικότερους συμβούλους του Βυζαντινού αυτοκράτορα, τον συνόδευσε στη Δύση το 1369 σε μια απόπειρα επανένωσης των Εκκλησιών.

Ο Φραγκίσκος σκοτώθηκε το 1384, από μεγάλο σεισμό στη Μυτιλήνη. Μαζί του σκοτώθηκε η σύζυγος του αλλά και τα δυο μεγάλα του παιδιά Ανδρόνικος και Δομίνικος. Επέζησε μόνο ο τρίτος του γιος Φραγκίσκος, ο οποίος και τον διαδέχτηκε στην ηγεμονία της **Λέσβου** ως Φραγκίσκος ο Β.

Τμήμα μαρμάρινου υπέρθυρου

(Πηγή: ΑΠΕ-ΜΠΕ)